

ERHVERVSJURA

AT TALE ELLER IKKE AT TALE

TAVSHEDSPLIGT: Selv om visse faggrupper har tavshedspligt, skal nogle i en retssag som udgangspunkt vidne, mens andre kan slippe.

LARS BO LANGSTED
professor ved
Juridisk Institut,
Aalborg Universitet

erhverv@jp.dk

Tale er sølv, og tavshed er guld, siger et gammelt mundheld. Det er i rigtigt mange situationer noget, som vi alle kunne lære af, men lige i én relation er det i hvert fald ikke, hvad retsplejeloven siger. Den fortæller os nemlig, at det i et retssamfund er uhyre vigtigt, at alle borgere bidrager til, at »retfærdigheden sker fyldest«, om ikke andre steder så i vores retssale.

For at komme så tæt på det mål som muligt pålægger loven således enhver at »afgive forklaring for retten som vidne«. Hvis man generelt kunne undskylde sig med, at man har travlt, at det er ubehageligt, eller at vidnegodtgørelsen er for lille – ja, så ville domstolen ikke kunne komme så tæt på sandheden som menneskeligt muligt, når den skal finde ud af, hvad der er sket i en given sag.

Og kan domstolen ikke finde ud af fakta, kan den heller ikke bruge retsreglerne, som de skal bruges, og resultatet ville blive forkerte domme og i værste fald, at uskyldige mennesker kom i fængsel.

Nu kan man desværre aldrig være helt sikker på, at der ikke afsiges forkerte domme enten på grund af forkert anvendelse af juraen, eller fordi beviserne bliver bedømt forkert, men man kan fra samfundets side hjælpe retfærdigheden så godt på vej som muligt – og det gør man altså blandt andet ved at foreskrive vidnetvang. Nægter man at afgive en vidneforklaring, kan man f.eks. blive afhentet af politiet og fremstillet i retten, man kan blive pålagt dagbøder, eller man kan – som det kraftigste instrument – blive sat i forvaring i op til seks måneder, hvis retten tror, at det vil kunne bringe ens tunge på gлед.

Det er næsten overflødig at bemærke, at man er undergivet strafansvar, når man afgiver sin vidneforklaring: Lyver man, eller fortæller man i strid med sandheden, at man ikke kan huske, hvad der er sket, kan man straffes med fængsel i helt op til fire år – under formildende omstændigheder med bøde.

På den anden side har samfundet også en væsentlig interesse i, at der er nogle steder, hvor man som menneske og borger kan gå hen og »lette sit hjerte« eller søge råd om sin retstilling, eller hvad det nu er, der også er i samfundets interesse,

Har vidnet tavshedspligt, kan retten stadig pålægge det at udtale sig. Sådan er det imidlertid ikke for præster. Arkivfoto: Peter Overgaard Sørensen

uden at man bagefter risikerer, at det, man har fortalt, bliver fortalt videre til andre. Blandt andet derfor har vi regler om tavshedspligt. Regler, som man risikerer at blive straffet for overtrædelse af, såfremt man alligevel uberettiget røber de oplysninger, som man har fået. Den typiske straf er bøde, men der er mulighed for fængsel i op til seks måneder – under skærpede omstændigheder fængsel i op til to år.

Selv uden at overanstrenge sin fantasi kan man så tænke sig en situation, hvor en person bliver indkaldt i retten til at afgive vidneforklaring, men hvor personen samtidig er underlagt tavshedspligt. Tilsyneladende har man valgt mellem pest og kolera: Enten kan man nægte at afgive forklaring og i værste fald risikere at blive sat i forvaring i op til seks måneder, eller man kan vælge at tale og så risikere straf for overtrædelse af reglerne om tavshedspligt.

Sådan er det imidlertid og heldigvis ikke. Lovgiver har nemlig i vidt omfang løst dilemmaet: Hvis man har tavshedspligt, er udgangspunktet, at vidnepligten er stærkere, og at man altså

ikke er stillet anderledes end andre borgere, selv om man tilhører et fag, der er undergivet tavshedspligt.

I nogle situationer vil retten kunne "lukke dørene" eller udstede referatforbud, så de normalt tavshedsbelagte oplysninger ikke kommer længere ud end til retssagens parter, og i mere specielle situationer vil retten kunne træffe en konkret afgørelse om, at det undtagelsesvist er tavshedspligten, der bør være den stærkeste, således at man altså helt slipper for at afgive vidneforklaring. Erhverv, der er undergivet denne regulering, er f.eks. ansatte i den finansielle sektor, revisorer og psykologer.

For nogle få erhverv har lovgiver imidlertid besluttet, at hensynet bag lige netop deres tavshedspligt er så tungtvejende, at udgangspunktet er det modsatte: Her vinder tavshedspligten, medmindre retten helt undtagelsesvist pålægger dem at afgive vidneforklaring. Dette gælder f.eks. læger og advokater.

Endelig er der en enkelt "fredhellig" gruppe – nemlig præster i anerkendt trosamfund og forsvarere i straffesager. Her er det slet

ikke muligt for retten at give pålæg om vidneforklaring. Systemet er således bygget op om nogle hovedregler lavet af lovgiver, og hvor det endelige skøn over behovet og hensynene i den enkelte sag er overladt til retten. At det er fornuftigt at indrette systemet på denne måde er for mig oplagt.

I nogle sager, hvor der står meget på spil – f.eks. opklaringen af en alvorlig forbrydelse – og hvor vidneudsagnet vil kunne være det afgørende bevis for skyld eller uskyld, taler meget for at lade vidnepligten vinde. På den anden side er det også nødvendigt at vurdere "tyngden" af tavshedspligten i det enkelte tilfælde: Hvor alvorligt vil det være for den, hvis oplysninger bliver blotlagt, og hvor alvorligt vil det påvirke det generelle hensyn bag tavshedspligten for netop dette erhverv?

Det er naturligvis en politisk vurdering, hvor man vil placere de enkelte erhverv i disse tre kasser: Almindelig tavshedspligt, hvor vidnepligten har udgangspunktet, den særligt beskyttede tavshedspligt, der kun undtagelsesvist må vige for vidnepligten, og endelig den særligt "fredhellige" tavsheds-

pligt. Som en følge af den i medierne uhyre omtalte sag om psykologen, der blev pålagt vidnepligt af retten, men som mig bekendt foreløbig har valgt modellen, der med et pænt ord kan kaldes "civil ulydighed", har Dansk Psykolog Forening varslet, at »psykologer bør have samme rettighed til tavshed som læger, advokater og præster«, som formanden har udtalt til DR. I sig selv en interessant udtalelse, idet både læger og advokater som nævnt kan pålægges at afgive vidneforklaring, hvis retten undtagelsesvist finder det påkrævet.

Selv om loven således allerede på dette punkt var indrettet, som foreningen gerne så det, kunne deres medlem altså alligevel blive pålagt at afgive vidneforklaring.

Tilbage som samlet erhverv med "uangribelig" tavshedspligt fra rettens side er alene præster. Jeg er ikke utilbøjelig til at være enig med Dansk Psykolog Forening i, at der kunne være behov for at vurdere, hvor tidssvarende dette er, men man skal også være forsigtig med det. Ligesom man i den sammenhæng skal overveje, hvilke oplysninger retten kan have brug for i en kon-

kret sag sammenholdt med arten af de oplysninger, som det pågældende erhvervs klienter typisk kommer med, og sammenholde dette med samfundets interesse i, at klienterne måske ikke "tør" møde op.

Det sidste hensyn er jo evident, når vi taler om læger – og her har vi alligevel valgt modellen med, at tavshedspligten undtagelsesvist kan brydes. I øvrigt er der heller ikke på dette punkt noget rigtigt nyt under solen. I den betænkning fra 1962, som danner baggrund for de vidne regler, som vi har i dag, står således bl.a.: »Repræsentanter for Dansk psykologforening har over for udvalgt særligt fremhævet betydningen af, at privatpraktiserende psykologer opnår en vis beskyttelse ved vidneudelukkelse; denne beskyttelse bør efter foreningens opfattelse have samme omfang som vidneudelukkelsen for læger, idet betænkningen til praktiserende psykologer om private forhold er af mindst lige så stor betydning som betænkning til læger.«

Det lykkedes ikke dengang, men dermed naturligvis ikke være sagt, at afvejningen af hensynene vil være de samme i dag.